

HAYAT BİLGİSİ 1. SINIF DERS KİTABI İNCELEME RAPORU

A- GİRİŞ

1- DERS KİTAPLARININ TANIMI VE İŞLEVLERİ

Çalışmamız ders kitapları üzerinde olduğu için üç farklı açıdan ders kitabının tanımını yapmak doğru olacaktır. Bu tanımlamalar öğretmen, öğrenci ve eğitim teknolojileri bakımından ders kitabı tanımlamalarıdır. Öğretmen açısından ders kitabının yeri ve tanımı; *izlenmesi öngörülen eğitim programının hem bir tamamlayıcısı hem de sınıf içi kılavuzluk eden temel kaynaktır. Öğrenci açısından ise, öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eder ve dolayısıyla doğrudan ilişki kurduğu en temel araçtır. Eğitim teknolojileri açısından tanımı; ders kitabı öğretmen ve yazı tahtası ile birlikte sınıf içinde verilen tüm bilginin %99'unu ileten bir öğretim ortamıdır. (Esen, Kuramsal Bilgiler Işığında Okul Bilgisi ve Ders Kitapları)* Buradaki tanımlamalara bakacak olursak kitabın eğitim ve öğretim hayatında önemli bir yere sahip olmakla beraber büyük bir kısmını da kaplamaktadır. Bu kadar önemli bir yere sahip olan ders kitaplarının da özenle ve dikkatli bir şekilde hazırlanması gerekir. Çünkü öğrenci açısından öğrenme yaşantısının doğrudan ilişki kurduğu bir materyal içerdiği ifadeler sorular bilgilerin temelde alındığı kaynakların nesnelliği tarafsızlığı dikkate alınarak hazırlanmalıdır.

Ders kitapları konu içeriği bakımından yazıldığı toplumun da bir aynası görevinin görmektedir. *Ders kitapları, içerdikleri ve dışladıkları bilgiler/değerler aracılığıyla toplumsal gerçekliğin belli bir açıdan kurulmasının en önemli ortamlarından biridir. (Apple ve Christian-Smith, 1991) Başka bir deyişle ders kitapları içerdiği bilgi ve değerlerin doğruluğunu onaylarken dışarıda bıraktıklarını da bir anlamda yanlışlamış olur. Böylece, sınıflar, gruplar ve cinsiyetler arasında tarihsel süreçte kurulmuş olan güç ilişkilerini ve bir sınıfın, grubun ve cinsin egemen konumlarını 'doğal' ve 'meşru' kılarak toplumsal deneyim işlevini de yerine getirmiş olur. Bu nedenle ders kitapları, erk dağılımının ve toplumsal denetimin ilkelerinin çözümlenmesinde önemli araçlardır. (Esen, Eğitim Reformu Sonrasında Türkiye'nin Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik.)*

Toplumun aynası olan kitaplar toplumun kültürel değerlerini normlarını olaylara bakış açısını kısaca o toplumu toplum yapan özelliklerini yansıttığı için toplumsallaştırma özelliği de bulunmaktadır. Bu toplumsallaşma sürecini nesilden nesile aktarmak için de kültürü aktarıcı bir role sahiptir. Bierstedt (1955) ders kitaplarının işlevlerini açık ve gizli işlev olmak üzere ikiye ayırır. Açık işlevi, kültürün aktarımı olarak tanımlarken gizli işlevini de kültürün tamamlayıcı unsurlarını yani masallar, töreler, mitler, davranış biçimi ve tutumlar vb. aktarılmasıdır şeklinde tanımlar.

Kitapların yazımında acaba resmi ideolojiden arınmış nesne bilgilerle dolu ürün çıkmakta mıdır? Bunun sorusuna elbette ki yanıtım büyük harflerle 'hayır' olacaktır. Çünkü bu ders kapsamında yaptığımız çalışmalar ve okuduğumuz

makalelerle bu durum gözler önüne serilmiş ideolojilerin yani devletin resmi ideolojilerinden ayrı şekilde yapılmamıştır. Hatta bu konuda kendileri de bilgi sahibiler ki kendi ideolojilerini daha taze beyinlere örtük şekilde resimlerle masallarla şiirlerle yani onların duygusal dünyalarından girip bir şekilde empoze etmektedirler.

Toplumun tutumlarına gerçekten de ayna tutmaktadır. İncelememizin büyük bir kısmını oluşturan ve 'Cinsiyetçilik' başlığı altında incelediğimiz kısımda bu konuda toplumsal cinsiyetçiliğin nasıl işlendiğini göreceğiz.

Ders kitaplarını işlevleri ile ilgili genel bir çıkarım yapacak olursak; toplumdaki görüşlerden ve ideolojilerden bağımsız bir ders kitabı düşünmek mümkün değildir.

2- ÇALIŞMA SÜRECİ

Bu çalışmayı Ankara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü "Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemeleri" kapsamında Gökhan Deniz, Mümin Doğan, Zekeriya Türkmen, Büşra Sarı olarak dört kişiden oluşan bir çalışma grubu ile yaptık. İncelememiz sırasında nitel ve nicel araştırmalar yaptık. Buna dair bilgiler bulgular ve yorumlar kısmında yer almıştır. Süreç içerisinde çok fazla bir sıkıntı ile karşılaşmadık birçok kez bir araya geldik konularla ilgili beraber tartıştık. En son rapor yazma kısmında görev dağılımı yaptık. Hepimiz çalışma rapor yazma kısmında da eşit bir dağılım yaptık, herkes çalışmaya etkin bir şekilde katıldı. İncelediğimiz kitabın Hayat Bilgisi 1. Sınıf ders kitabı olması çalışmayı yapan diğer arkadaşlara nazaran daha rahat ve zevkli bir şekilde yaptık. Bu sayede de kitabı yaklaşık olarak 3-4 inceleme fırsatımız oldu.

3- KİTAP HAKKINDA BİLGİ VE KİTABIN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

KİTABIN ADI: HAYAT BİLGİSİ-1 DERS KİTABI

KİTABIN YAZARLARI: Suna ÖZTÜRK, Fevzi ELBİSTAN

YAYINEVİ VE BASIM TARİHİ: M.E. B DEVLET KİTAPLARI, 2006

SAYFA SAYISI:146

Kitabı Türkçe yazım ve dil bilgisi kurallarına göre değerlendirirsek, kitabın birinci sınıf düzeyi ve somut işlemler döneminde olduklarından dolayı konular daha çok resim üzerinden anlatılmıştır. Geri kalan kısımlardaki sorular ve küçük metinlerde herhangi bir anlatımda dil ve yazım açısından bir yanlışlığa rastlanılmamıştır.

Görsellik açısından değerlendirdiğimiz de ise sorunlara rastladık resimlerin çizim olması ve bu çizimlerin net renkli bir şekilde yapılmaması şekil açıdan sorun yaratmaktadır. Birçok resimde yüzler dahi net çizilmemiştir. Görselliğin kitaptaki oransal dağılımı ortalama %90'ını oluşturmaktadır. Kitabın geri kalan %10'luk

diliminde ise yazı ve sorular oluşturmaktadır. Bu yazılı alanlar da belirli gün ve haftalar etkinliği başlığı altında yer almaktadır. Kitapta tek bir tane fotoğraf bulunmaktadır. Bir kaç yerde de alakasız görsellere de rastlanılmıştır. Harflerin puntosu öğrenci düzeyine uygundur. Onların okuyabileceği büyüklüktedir.

Görsellerin ve kitap içeriğinin öğrenci düzeyine uygunluğu açısından değerlendirdiğimiz de görsellerin net olmaması anlam karmaşasına ve dikkat çekici özelliğini kaybetmesine neden olmuştur.

Bu çalışma sırasında 2012'de basılmış olan kitabı çok ayrıntılı olmasa da inceleme fırsatı yaptık. Bizim burada tespit ettiğimiz belirlediğimiz hatalar orada daha az orandaydı örneğin gazi tanımı 2006 basımda yanlış şekilde tanımlanmıştır. Bu yanlışlık 2012 basımında bu hata düzeltilmiştir. Görselliğin netliği konusunda oluşan hatalar da önemli ölçüde kaldırılmıştır. 2006 yılı basımlarında ders kitabı ve çalışma kitabı diye iki ayrı kitaptan oluşurken 2012 basımı kitaplar iki kısma ayrılmış hem çalışma hem de ders kitabı bir kitaptan oluşuyor birinci kitap ikinci kitap şeklinde ayrımlara gidilmiştir.

B- BULGULAR VE YORUMLAR

Kitabı incelerken öne çıkan sorunlar aşağıda alt başlıklar halinde açıklanmıştır. Beş başlık altında topladık. Bu başlıklar:

- Cinsiyetçilik
- Bilgi yanlışlığı
- Özcü önermeler
- Totoloji
- İlgisiz bağlantılar

Cinsiyetçilik

Değerlendirme sonuçlarımıza göre en fazla cinsiyetçilik yapılmıştır. Bunun da yine en fazla bölümünü toplumsal cinsiyete dayalı cinsiyet ayrımcılığı yapılmıştır. Evin sorumluluklarının kadının göreviymiş gibi gösterilmiş ders kitabının işlevi olan toplumun tutumlarını aktarma görevini iyi şekilde karşılamış fakat aktardığı şeyin üzerinde uzunca tartışmak gerekmektedir. Kitapta yer alan bu "cinsiyetçilik ve toplumsal cinsiyet" kavramları hakkında kısa ve genel bilgi vermek gerekir.

Kitaptaki mesleklerin cinsiyete göre dağılımı ve kız-erkek öğrenci nicel tarama sonuçları şöyledir:

- Toplam kız öğrenci sayısı:125
- Toplam erkek öğrenci:174
- Toplam kadın öğretmen sayısı:9
- Toplam erkek öğretmen:2

- Müdürler: Erkek müdür 2, kadın müdüre rastlanmadı.

Bilgi Yanlılığı

Kitabı genel olarak incelediğimizde kitapta fazla bir bilgi yanlılığına rastlamadık. Çünkü hayat bilgisi 1. Sınıf kitabı genellikle resimlerden oluşmuş. Ancak farklı kitapları incelediğimizde pek çok bilgi yanlılıkları, totoloji gibi durumların olduğunu bilmekteyiz.

Özcü Önermeler

Kitaptaki bilgileri önermeler bakımından değerlendirdiğimizde çok az metin yer aldığından dolayı özcü ve normatif önerme sayısı da oldukça azdır.

Totoloji

Totoloji bir durumu, konuyu açıklarken kendisiyle açıklanmasıdır. Kitapta bu sorunla sözlük kısmında karşılaştık. Buradaki sözcüklerin tanımı yine kendisiyle ve tanımlanan sözcük kullanarak yapılmıştır.

İlgisiz Bağlantılar

Herhangi bir konunun ve resmin arasında bir ilişki olmamasına rağmen varış gibi gösterilmeye çalışılmasıdır. Bu cümleler arası yanlış bağlantılar şeklinde olabiliyorken bizim rastladığımız sorun konu içeriği ve başlığı altındaki bağlantısı kurulamayan görseldi. Bununla ilgili bir tane sorunla karşılaştık

Ders kitabı inceleme ölçütlerinde belirlenen maddelere göre bulgular sınıflandırıldı. Bu ölçütler insan hakları projesi niteliksel çözümleme için yapılmıştır.

MADDE 21: Eşitsiz, cinsiyetçi bir sosyal rol dağılımının sorgulanmadan kabul edilmesi

Resimde, kitabın genelinde olduğu gibi yine öğretmen kadındır. Öğrencilerin kız ve kız, erkek ve erkek olarak birlikte oturmaları da olumsuz bir durum teşkil etmektedir. Sayfa 34

(21. madde)

Yaygın olarak, dedektifliğin erkek mesleği olarak düşünüldüğü toplumumuzda dedektif olarak erkek öğrenci yerine, kız öğrencinin konulması daha doğru bir örnek olurdu. Sayfa 52

(21.madde)

Öğretmenin kadın olması ve yardımla ilgili şefkat gösterilmesi gereken bir rolde gösterilmesi, cinsiyet ayrımcılığına işaret etmektedir. Sayfa 56

(21.madde)

Burada bir afet sırasında öğrencileri yönlendiren erkek öğretmendir. Kitabın genelinde kadın öğretmen sayısının erkek öğretmen sayısından daha fazla olduğunu düşündüğümüzde, burada bir erkek öğretmenin öğrencileri yönlendirmesi açık bir şekilde ayrımcılık yapıldığını göstermektedir. Ayrıca bir önceki resimde afetlerle ilgili öğrencilere bilgi veren kadın öğretmendir. Olay sırasında yönlendirici olarak erkek öğretmenin seçilmesi cinsiyet ayrımcılığı yapıldığını göstermektedir. Sayfa 57

(21.madde)

Kitabın kapağında yer alan bu resimde doğrudan kadını belli rollere sokan bir durum söz konusudur. Kadın yine onla özdeşleştirilmeye çalışılan öğretmen rolündedir. Diğer yandan baba çalışan, anne ev hanımı rolünde gösterilmektedir. (Kitap kapağı)

(21. madde)

Bu resme baktığımızda bir erkek polisi görmekteyiz. Yine diğer incelemelerimizle de bağdaştırdığımızda kadın polise kitapta rastlanmadı. Bu da mesleki anlamda bir eşitsizliğin olduğunun göstergesidir.

Sayfa 58

(21. madde)

Bu sayfada hem olumlu hem olumsuz bir durum söz konusudur. Sayfanın üst kısmında alışverişini yapan babadır. Hep kadının yapmış olduğu bu tür işler babaya da yüklenmiştir. Olumlu bir durumdur.

Sayfanın alt kısmındaki resme baktığımızla evde otorite yine baba olarak gösterilmektedir. Ailenin bütçesini hazırlayan babadır, kadının bir fonksiyonu yoktur bu durumda, ataerkil bir aile yapısı görülmektedir.

Sayfa 101 (21. Madde)

Bu resimde ise babanın eve bir şeyler getiren olarak verilmesi, annenin bunları yerleştiren bir figür olarak gösterilmesi mesleki açıdan yanlış bir durumdur. Anne ev hanımı mı? Sorusunu akıllara getirmektedir. Yine burada erkek çocuğun arabayla oynaması da başka bir durumdur. Yukarı sol köşedeki resimde olumsuz bir durum yokken, sol alt resimde erkek çocuğun yorganının pembe olması olumlu bir durumdur. Sayfa 74-75- (21. Madde)

bu resimde yine klasik bir rol olarak anne mutfakta yer almakta, yine kız çocuğu ona yardım etmektedir. Bu da cinsiyete dayalı iş bölümünü göstermektedir.

Sayfa 79-(21. Madde)

burada geniş aileye yer verilirken yine yukarda annenin sofraya sarması cinsiyete dayalı iş bölümünü ortaya koymaktadır.

Sayfa 91-(21. Madde)

MADDE 22: Ataerkil aile kavrayışı, erkek-egemen aile tasviri

Burada anne ev hanımı rolünde resmedilmiştir. Ev işleriyle uğraşan, alışveriş, mutfak işleri sadece annenin göreviymiş gibi verilmektedir. (22. Madde)

Hemen aşağısında yine erkek çocuk kız çocuğa göre daha ön planda yer almaktadır. Baba burada yardım etmesini erkek çocuktan istiyor ve kız çocuğu ikinci planda kalmaktadır.

Sayfa 95- (21. Madde)

Burada yine toplumsal rol dağılımında bir eşitsizlik durumu söz konusudur. Kadın yine çocuklarla ilgilenen olarak gösterilmektedir. Ayrıca ata binen jokey de erkektir, buraya bir kadın figürü de konulabilirdi.

Sayfa 135

(22. madde)

1. Geçmiş, şimdi, gelecek 2. Anı, öz geçmiş 3. Kılık kıyafet, değişiklik 4. Mevsim 5. Takvim, hava durumu 6. Renk

MADDE 23: Cinsiyetçi dil kullanımı ("adam gibi", "bilim adamı" , "İnsanoğlu" "erkek sözü" vb.). Kıyafetlerde, oyunlarda, örneklerde cinsiyetçi yaklaşım (örneğin evciliğin vb. kızlara, askercilik, doktorculuk ve benzerlerinin, sporun erkeklere yakıştırılması; top oynayan, bisiklete binen çocukların hep erkek olması; erkeklerin aktif, kadınların/kız çocuklarının pasif rollerde sunulması vb.)

bu resimde ise erkek çocuğa sportif özellikler yüklenirken, kız çocuğa ise duygusal özellikler yüklenmiştir. Bu da cinsiyetçi bir durumdur.

Sayfa 84- (23. Madde)

burada da yine erkek çocuğun psikomotor becerilerini geliştirmeye yönelik bir oyun gösterilmiş ayrıca burada kız çocuğuna yer verilmemiştir.

Sayfa 92-(23. Madde)

Nispeten daha olumlu bir örnektir. Erkek ve kız çocuklar birlikte oynamaktadırlar. Kıyafetleri de renk dışında olumludur. Oynanan oyunlar bakımından bir ayrım söz konusudur. Genelde erkek çocuklar topla, bisikletle gösterilirken, kız çocukları ip atlarken, çiçeklerle uğraşırken verilmektedir. Tahta taşıyan çocuğun erkek yerine kız olması bu resmi daha da olumlu hale getirebilirdi. Sayfa 22-23- (madde 23)

Yine cinsiyet ayrımcılığı vardır. Burada topla oynayan çocukların hepsi de erkektir. Bu da bu tür oyunların sadece erkek çocuklarına özgüymüş gibi sunulması kız çocukları ayrı tutulmaktadır. Sayfanın aşağısında ise olumlu bir durum söz konusudur. Beyaz olan çocuk ile siyahı çocuk birlikte oyun oynamaktadır. Ayrıca kız çocuğu da birlikte resmedilmiştir.

Sayfa 117 (23. Madde)

Kantinde çalışan kişiler bir kadın ve bir erkekten oluşmaktadır ve bu açıdan olumludur. Nicelik açısından da erkek öğrenci sayısı fazla olmakla birlikte arada büyük bir fark yoktur. Asıl sorun öğrencilerin konuşurken ortaya çıkmıştır. Resme bakıldığında konuşanlar hep erkektir. Kız öğrencilerin hiçbiri konuşurulmamıştır. Öğrencileri sıraya geçmeleri konusunda uyarın kantin çalışanı da erkektir. Bu açıdan resim olumsuzdur. Sayfa 38 -(23.madde)

İlk resimde nicelik açısından bir eşitsizlik vardır. Sadece bir kız öğrenciye yer verilmiş ve kız öğrenci biraz daha geriplanda kalmıştır. Arka tarafta bir erkek öğrencinin topla oynaması dikkat çekicidir. Erkek öğrenciler biraz daha güven duygusu yüksek, rahat bireyler olarak gösterilmiştir.

Sayfa 34

(23.madde)

Üst kısımdaki resimde nicelik açısından bir eşitsizlik vardır. Ayrıca, kitapları yerleştiren erkek öğrencidir ve kız öğrenci ona yardım etmektedir. (23.madde)

Alt kısımda yer alan resimde, başkan olarak erkek öğrenci seçilmiştir. Bir başka sorun ise sandık başkanı gibi gösterilen öğrencinin erkek olması ve başkanı tebrik ederken takındığı o kendine güven duyan halidir. Oysa kız öğrencilerde böyle bir durum görememekteyiz.

Sayfa 54 (23.madde)

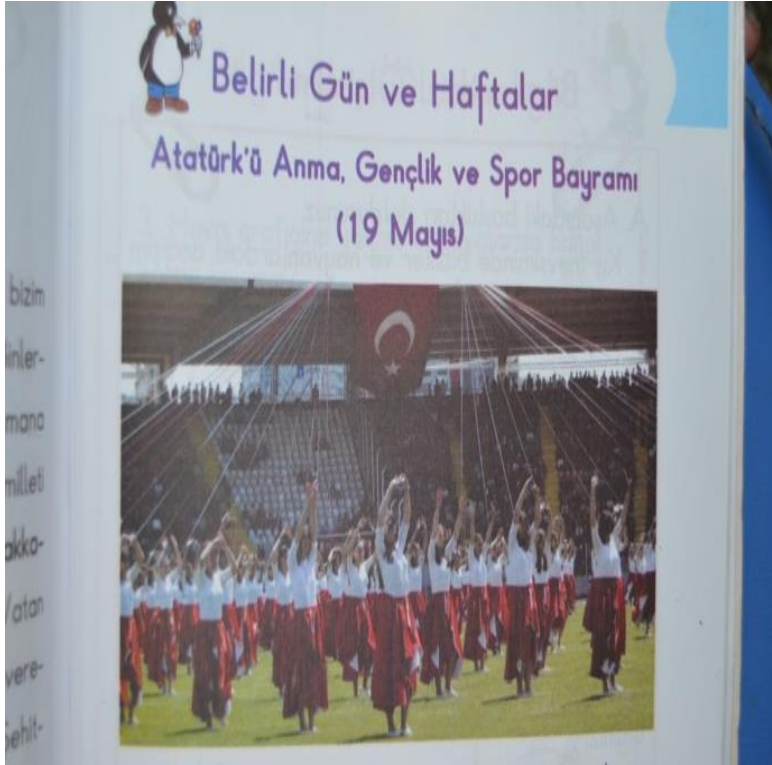

Kız ve erkek öğrencilerin birlikte ip atlama oyunu oynamalarına bakıldığında olumlu bir örnekmiş gibi görülebilir. Fakat toplumda ip atlama oyunu kızların oynadığı bir oyunmuş gibi görülmektedir. Bu resimde, bu oyuna bir erkek konulmuş ancak durum düzelterilememiştir. Bir erkek, üç kız öğrenci vardır ve erkek öğrenci ip atlamak yerine ipi sallayan taraftadır ve yüzünün bizden tarafa dönük olduğunu dikkate alırsak oyunda baskın taraf, oyunun yöneticisi olduğuna yönelik alttan alta bir mesaj ilettiğini söyleyebiliriz. Burada kız ve erkek öğrenci sayısı eşitlenerek resimlerden birinde de erkek öğrenci ip atlayan taraf olarak resmedilseydi, resim olumlu bir nitelik kazanmış olurdu. Sayfa 25-(23. Madde)

Bu resim Kendimi Tanıyorum adlı konuda verilmiştir. Olumsuz bir örnek teşkil etmektedir. Öğrencileri fiziksel olarak birbirinden ayırmaktadır ve bazı öğrencilerin bu durumdan olumsuz etkilenmesine neden olabilir. Resimde engelli bir öğrencinin konulmaması da büyük bir eksikliklerdir. Engelli öğrenci resmi konulmayarak, engelli bireyler yok sayılmıştır. Bu resimde öğrenciler fiziksel özellikleri yerine günlük hayatta sevdiği şeyleri, hobilerini ya da sevdiği spor dallarını anlatarak kendilerini karakter olarak tanıtsalardı daha olumlu bir örnek olabilirdi.

Sayfa 20-(2.madde)

Burada belirli gün ve haftalardan olan 19 Mayıs'ta yapılan etkinliklere yer verilmektedir. Olumsuz olan durum burada halk oyunlarını sadece kız öğrenciler oynamaktadır, kız çocuklarla bu tür oyunları özdeşleştirme durumu vardır.

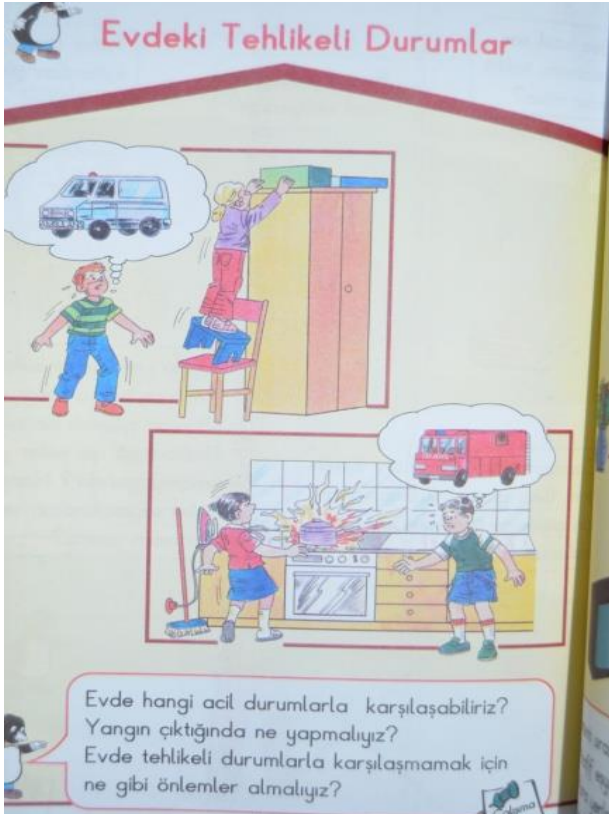
Sayfa 137 -

(2. madde ayrımcılık iii. Bendi cinsel ve cinsel tercih)

Bu resimde ise iki farklı hata görmekteyiz. Birinci hata kız çocukları duygusal bir şekilde gösterilmiş. (Madde 24-a)

İkinci hata ise çocukların yabancılardan bir şey almaması durumu burada birlikte işlenmiş. Bu iki durum farklı bir şekilde incelenmeli, İki kazanım birden verilmemelidir. Buradaki olumlu durum ise çocuğa tanımadığı birisinin bir şey vermeye çalışırken yüzünün resmedilmeden verilmesidir. Bu şekilde öğrencinin kafasında insanlara karşı belli kalıp yargılar oluşturulması engellenmiştir. Sayfa 61

Burada kız çocuklarına karşı olumsuz bir bakış açısı oluşturulmaktadır. Kız çocuğu burada beceriksiz, yaramaz olarak verilmektedir. Olumsuz şeyleri yapan hep kız çocuğu olarak resmedilmektedir.

Sayfa 104

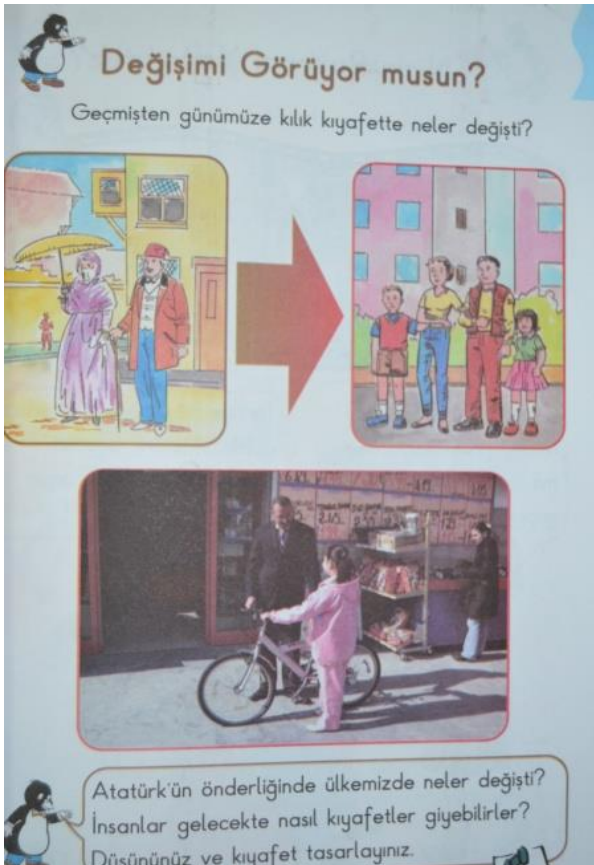
(Madde 24)

Konuyla ilgili olarak verilen resim birinci sınıf öğrenci düzeyi için uygun değildir. Çünkü o yaş düzeyindeki çocuklar soyut işlemler dönemine girmedikleri için farklı çağrışımlar oluşturabilecek niteliktedir. Bu da bazı öğrencilerde korku, endişe gibi durumlar ortaya çıkarabilir. Sayfa 132

(29. Madde)

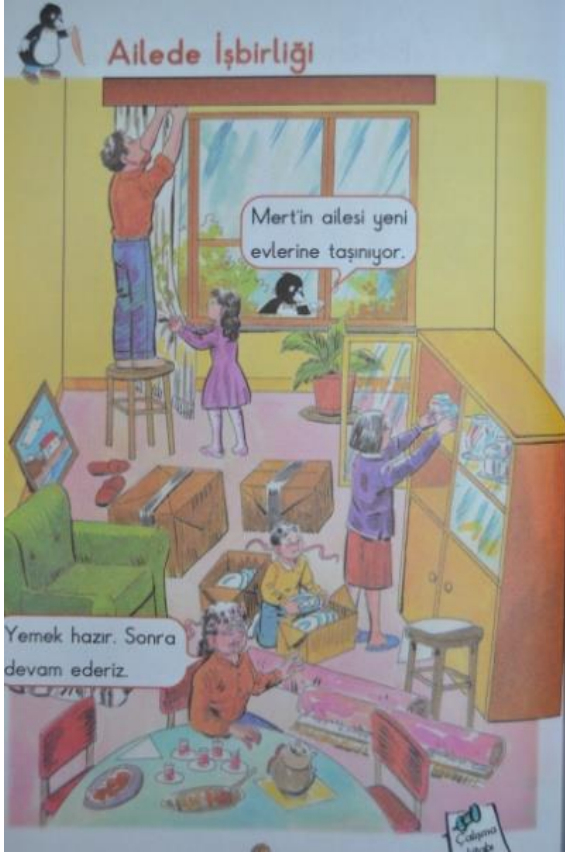

Burada konuyla ve resimler arasında bir uyumsuzluk durumu vardır. Kılık kıyafet değişikliği konusu anlatılmaya çalışılmaktadır ama özellikle sayfanın aşağısında verilen resmin konuyla hiç alakası yoktur.

Sayfa 121

(29. madde)

OLUMLU ÖRNEKLER

Bu resimde olumlu örnekleri görmekteyiz. Baba perde takmakta, bir herkes bir işle ilgilenmektedir. Burada herhangi bir ayırım olmaksızın işbirliği yapılmıştır.

Sayfa 90

Burada olumlu bir durum verilmektedir. Genellikle ev işlerini yapan kadın veya kız çocuğu resmedilirken burada ütüyü yapan erkek çocuktur.

Sayfa 103

Bu resim olumlu bir örnektir. Çünkü bu resimde çekirdek aile modelinin dışına çıkılarak geniş aile yapısı da verilmektedir. Her ailenin çekirdek aile olmadığı vurgulanmaktadır.

Sayfa 86

Olumlu bir durum vardır burada. Genelde babanın yanında erkek çocuklar resmedilirken burada babanın yanındaki kız çocuğudur. Ayrıca kız çocukları sürekli etek giyerken resmedilirken burada pantolon giymektedir.

Sayfa 99

Aşığı yapan kişinin erkek olması olumlu bir örnektir.

Sayfa 49

Kitaptaki Sorunlu Cümleler:

Madde3: Barış hakkının ihlali ve şiddet kullanımının doğallaştırılması, özendirilmesi.

C. ölümün yüceltilmesi. Yurtseverliği, sadece 'vatan için ölmek', 'şehitlik' gibi ölçüte indirgenerek yurtseverliğe sabit ve mutlak bir biçim dayatılması.

Alıntı: "Vatan sevgisini çok sayıda şehit vererek ortaya koymuştur" s.136

Gerekçe: Bu cümledeki sorunun 3/c maddesine girdiğine karar verdik. Çünkü burada maddenin de açıkça ifade ettiği gibi vatan sevgisi direk şehitlik, vatan için ölmek, bunun vatana karşı bir sevgi göstergesi olduğunu ifade etmektedir. Oysaki vatana sevgi sadece onun için canını verme şeklinde düşünülmemelidir. Çok farklı şekillerde de vatana karşı sevgi gösterilebilir.

Alıntı: "Vatan için göklerde uçarken şehit olan askerlerimizi saygıyla anıyoruz. S.136

Gerekçe: Burada aslında iki sorun ön plana çıkmaktadır. Öncelikle cümlelerin öğrenci düzeyine ilişkin hatasını açıklayalım: 'göklerde uçarken' ifadesi somut işlem dönemimde olan birinci sınıfta okuyan bir öğrenci için çok soyut bir kavram ve ifadedir. Öğrenci gerçekten de şehitlerin ya da insanların gerçekten de gökte uçtuklarını düşünebilir ve hatta buna inanıp döneminin vermiş olduğu animizm yaparak olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Madde 26: Normatif önermelerin bilgi önermesi (pozitif önermeler) olarak sunulması; olgular/bilgiler ile yorumlar/görüşlerin/dileklerin birbirine karışması; " yorumun/kanaatin/isteğin ""olgu / bilgi" olarak sunulması; pür betimsel, güya-nesnel (pseudo-objektif) bir anlatım tarzı. Bilgilendirme/çözümlemeden çok, yermenin/övmenin ön planda olması.

Alıntı: "Türkiye Cumhuriyeti güçlü bir devlettir". S. 43

Gerekçe: Burada bu cümleyi yazan yazar, kendi görüşünü bilimsel bir ifade gibi belirtmiştir. Burada yazarın bir temennisi vardır. Kendisi güçlü görüyor olabilir fakat bunun gerçekliği ne kadar doğru? Ki madem güçlü bir devlet ileriki yıllarda diğer derslerinde 'gelişmekte olan bir ülke olarak öğrenecektir. Bu da açık bir şekilde yazarın kendi görüşü temennisi bakış açısı olduğunu gösterir.

Alıntı: "Cumhuriyet en iyi yönetim biçimidir."s.68

Gerekçe: Bu ifadede yazar kendi görüşünü genel geçer bir yargı gibi ifade etmiştir. Bunun gerçekten de sübjektif bir ifadedir. Bunu açıklayan en güzel örnek İngiltere gibi bir ülkenin kimliğinde meşruti monarşi yazmasına rağmen ülke içi demokrasi tutumu cumhuriyetle yönetilen birçok ülkeye göre çok daha demokratiktir. İran da bir cumhuriyet rejimi ile yönetilse de hak ve özgürlükler son derece kısıtlıdır.

Madde27: Yazılanları doğrulamak için, bilimsel akıl yürütme ve kanıtlama yöntemlerine başvurmak yerine, herhangi bir Otorite'nin sorgulanmaz yetkesine gönderme yapılması. Herhangi bir Otoritenin kutsallaştırıldığı izlenimi veren ibareler. Sunulan bilgiyi, yorumu ve yargıyı mutlaklaştıran, bunun dışında hiçbir bilgi, yorum ve yargının olamayacağı kabulüne dayanan madde.

Alıntı: "Elbette yardımlaşacağız. Okulda öğretmenimiz de ailemizde dayanışma içinde olmamız gerektiğini söyledi. Kurtuluş savaşının da Atatürk ün önderliğinde bu düşünce ile kazanıldığını anlattı." S.87

Gerekçe: Burada bir tek otorite değil iki otorite vardır. Hem öğretmen hem de Atatürk öyle dediği için ya da öyle yaptıkları için yardımlaşmamız gerektiğini söylemiş. Yani esasında dayanışma sırf onlar dediği için önemli, onlar demeseydi önemli olan bir durum değilmiş gibi gösterilmeye çalışılmıştır.

Madde29: Abes ifadeler, totolojiler, kendi içinde çelişen anlatımlar, yanlış tanım, bilgi ve ifadeler, yanlış örneklemeler, tutarsız, ilgisiz bağlantılar... Alakasız görsel malzeme, ezberci soru ve testler... Olgusal hatalar, güncel olmayan bilgiler; yersiz konu seçimleri... Kurulmayan nedensellik ilişkileri...

Alıntı: "İletişim: Haberleşme."s. 142

Gerekçe: Burada eksik bilgiden kaynaklı yanlış bilgi ortaya çıkmıştır. İletişimin tanımı insanların birbirlerine karşılıklı jest ve mimik, beden dili gibi yollarla duygu ve düşüncelerini aktarmasıdır. Doğru tanımı budur. Kitabın verdiği tanım ise kısıtlanmıştır. İletişim sadece bir kısmını oluşturan bir kavramı vermiştir.

Alıntı: "Enerji kaynakları sınırlıdır ve bir gün tükenebilir."s.109

Gerekçe: Burada bir bilgi yanlışlığı vardır. Yanlış olan kısmı şudur; enerji kaynaklarının tükenmeyen olanları da vardır. Örneğin güneş de bir enerji kaynağıdır ve onun tükenmesi mümkün değildir.

Alıntı: "Savaştan sağ ve zafer kazanmış olarak dönen kimselere "gazi" unvanı verilmektedir." S.68

Gerekçe: Burada gazi tanımını yaparken bilgi yanlışlığı vardır. Gazi olmak için zafer kazanmak gerekmemektedir. Ülkemizde Kore savaşında güney Kore adına savaşmış gaziler bulunmaktadır. Fakat hepsi zafer kazanmamıştır. Bu tanıma 'Kore gazisi' diye adlandırmamız gerekir.

Alıntı: "Yemeklerden önce ellerinizi yıkamalısınız, kirli eller midenin bozulmasına yol açar. S.80

Gerekçe: Bu konunun ilk önce ilgisiz bağlantılar kısmına değinmek gerekiyor. Bu cümlelerin yer aldığı konu 'Görgü kuralları' konusudur. Bahsettiği kural ise görgü kuralı değil bir temizlik kuralıdır. İkinci bir yanlışlık ise ellerimizi yıkamazsak sadece midemiz bozulmaz sağlığımız bozulur. Burada da bilgi yanlışlığı vardır.

Alıntı: Hoşgörü: Her şeyi anlayışla karşılayarak hoş görme durumu. S.142

Gerekçe: Burada totoloji yani bilinmeyen bir kavramı yine kendisiyle açıklama durumudur. Hoş görüyü yine hoş görme olarak açıklaması totolojiye girmektedir.

Bu cümle: ölçütlerdeki bir maddeye daha girmektedir. Bu madde şöyledir:

Madde 31: Birlikte barış içinde farklı ama eşit biçimde yan yana var olma kültürünün yerine "hoşgörü" teriminin içerdiği 'Örtülü hiyerarşi'nin sürdürülmesi. Burada maddenin de bahsettiği tam da hoşgörü durumunu kapsamaktadır.

Kitabın Kazanımlarla İlişkilendirilmesi

Ders kitabı üniteler olarak değil de temalar şeklinde verilmektedir. Buna göre kitapta 3 ana tema yer almaktadır. Bunlar; Okul Heyecanım, Benim Eşsiz Yuvam, Dün, Bugün, Yarın olmak üzeredir. Her bir tema için de çok geniş kazanımlara yer verilmektedir. Kitap özü itibariyle kazanımlara hizmet edecek niteliktedir. Çok fazla bilgi boyutu olmayan kitapta neredeyse bütün kazanımları içeren konular resmedilerek verilmektedir. Bu konuda öğrenciye sunulan konularla uyum söz konusudur. Ayrıca kitapta neredeyse her konuyla ilgili olarak öğrenciyi aktif kılacak, onu araştırmaya-incelemeğe yönelten çalışmalara yer verilmektedir. Bu tür etkinliklerin verilmesinin olumlu olduğunu söyleyebilir. Bunun yanında 1. Sınıf öğrenci seviyesine uygun olmayacak, henüz o düzeydeki öğrenci için ağır gelebilecek çalışmalara da zaman zaman rastlanılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kitapta genel olarak kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığına dayanan sorunlar yer almaktadır. Bu durumun düzeltilmesi için şu tür çalışmalar yapılabilir:

- ✓ Eşitleme
- ✓ Telafi / olumlu ayrımcılık
- ✓ Ünisex (her iki cinsiyet için de geçerli ifadeler) yaratma
- ✓ Tersine çevirme
- ✓ Kadın kahramanlar
- ✓ Çalışan kadın
- ✓ Cinsiyetler arasındaki işbirliği
- ✓ Giysiler
- ✓ Oyunlar
- ✓ Annelik ve babalık
- ✓ Kadın hakları

Eşitleme yapılarak kadın ve erkek arasında gerek nitelik, gerekse nicelik açısından oluşturulan ayrımcılık giderilmelidir. Bu sayede geri plana itilen kadın profili yıkılarak daha demokratik, eşitlikçi bir tavır takınılabılır.

Telafi, yani kadınlara yönelik Olumlu ayrımcılık yapılarak erkeklerle arasında oluşturulan eşitsiz ve uçurum yaratan durum ortadan kaldırılabilir. Böyle bir uygulama kadınların erkeklerle eşit bir konuma gelinceye dek sürdürülmelidir.

Bir başka yöntem de her iki cinsiyet için de geçerli olacak ifadeler, ünisex yaratılarak Öğrencilerin hayalleri doğrultusunda kendilerine uygun birer figür oluşturulmaları sağlanabilir. Böylece hem cinsiyet yönünden ayrımcılık yapılmamış olur, hem de düşünceler belli kalıplara sıkıştırılmamış olur.

Toplumda yer alan kalıp davranışların, mesleklerin, toplumsal rollerin dışına çıkılarak kadın ve erkek rolleri tersi yönünde gösterilerek ayrımcılığın önlenmesi konusunda başarı sağlanabilir. Örnek olarak ders kitaplarında yemek yapan, ütü

yapan, bulaşık yıkayan, çocuklarla ilgilenen erkek figürü, evde gazetede okuyan, işe giden, otorite konumunda kadın figürlerine yer verilmesi ayrımcılığı önlemek bazında etkili olabilecek düzenlemeler olabilir.

Genel olarak cinsiyetler arası kadınlara yönelik ayrımcılığın önlenmesi için kitapta kadın kahramanlara yer verilmeli, iş yaşamında kadının ön planda tutulmalı, cinsiyetler arası işbölümü yerine, işbirliği vurgusu yapılmalıdır. Giysilerin, oyunların cinsiyete göre ayırım gözetmeden verilmesi, annelik-babalık rollerinin daha eşitlikçi olarak düzenlenmesi, özellikle de kadın haklarının ön planda tutulması, haklara sahip çıkılarak etkili bir şekilde kullanımı gibi uygulamalar bu ve bunun gibi ayrımcılığın önlenmesinde etkili olabilir ve sonlandırılmasını sağlayabilir.

Sonuç olarak, kitap inceleme sırasında bulduğumuz sorunların öneriler kısmındaki belirttiğimiz şekilde düzeltilirse kitap dersin ana materyali olarak kullanılabilir. Fakat yine de tek bir kaynağa bağlı olarak ders işlenilmemelidir. Öğrencilerin ilgisini dikkatini çekecek kazanımları karşılayacak diğer materyallerle de öğretim desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

- *Bağlı, Melike Türkan, Esen, Yasemin, Ders Kitabı Yazarları İçin İnsan Hakları Işığında Yol Gösterici Bazı Somut neriler*
- *Ders kitaplarında İnsan Hakları Projesi, Niteliksel zmleme İçin ltler*
- *Hayat Bilgisi 1. Sınıf Ders Kitabı, MEB yayınları, 2006*
- *Esen, Yasemin, Eğitim Reformu Sonrasında Türkiye'nin Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik*
- *Esen, kuramsal yaklaşımlar ışıkında okul bilgisi ve ders kitapları*
- *Ders Kitaplarının İnsan Hakları ltleri Açısından Taranmasıyla Elde Edilen Verilerin Değerlendirilmesi*